

Omstreeks de eeuwwisseling waren de openbare nutsbedrijven gemeenschaps eigendom geworden – hetzelfde gold in de jaren '30 voor de Nederlandse Spoorwegen. De socialisten zagen dat slechts als een begin: zij drongen onmiddellijk na de bevrijding op veel verdergaande nationalisaties aan. Daar kwam weinig van terecht. De aanloop tot nationalisatie van de particuliere Limburgse mijnen, waartoe het laatste kabinet-Gerbrandy in juni '45 had besloten, werd begin '49 door minister van den Brink ongedaan gemaakt. Blijvend genationaliseerd (1948) werd wèl de Nederlandse Bank (d.w.z. dat haar aandelen staats eigendom werden) en haar zelfstandigheid werd in zoverre aangetast dat bepaald werd dat voortaan de minister van financiën het laatste woord zou hebben ten aanzien van het monetaire beleid. Een wetsontwerp strekkende tot stringenter toezicht op alle kredietgevende instellingen zoals de particuliere banken (nationalisatie van die banken werd niet overwogen) werd in '52 slechts aanvaard nadat de regering had doen weten dat dat toezicht per 1 januari '55 zou eindigen.

Dit alles kwam er op neer dat, behalve ten aanzien van de landbouw, het beginsel van de ondernemersvrijheid niet werd aangetast: de ondernemers konden hun bedrijven, gericht op het maken van winst, naar eigen inzicht blijven leiden – de Nederlandse economie bleef in hoofdzaak een kapitalistisch karakter dragen. Dat karakter werd, het zij erkend, verzacht en zulks niet alleen door de al behandelde sociale wetgeving en door een geleidelijke uitbreiding van de bevoegdheden der ondernemingsraden maar ook door wettelijke regelingen die gericht waren op bezitsspreiding: diverse spaarwetten krachtens welke de overheid premies toevoegde aan de gespaarde bedragen, en vooral ook subsidieregelingen bij de aankoop van een eigen huis. Minstens een kwart van de bevolking profiteerde van die, zo zou men het kunnen noemen, democratisering van het bezit, maar 'deze', aldus in '84 dr. A. N. Wilterdink in zijn studie *Vermogensverhoudingen in Nederland. Ontwikkelingen sinds de negentiende eeuw*,

'ging niet zo ver, dat de overheid ertoe gebracht werd om doelbewust en planmatig ingrijpende veranderingen in de vermogensverhoudingen te bewerkstelligen. Waar 'bezitsspreiding' officieel beleidsdoel werd, werden de bestaande privé-vermogens zorgvuldig ongemoeid gelaten, werd alleen geprobeerd de spaarzaamheid van de bijna-bezitlozen te stimuleren – met weinig resultaat. Plannen en voorstellen van socialistische zijde om de vermogensverhoudingen fundamenteeler te veranderen bereikten nooit het stadium van realisering: ... noch de door de PvdA kort na de Tweede Wereldoorlog bepleite systematische uitbreiding van door de staat beheerde fondsen, noch de meermalen voorgestelde